

**BOLALARDA IKKINCHI TILNI O'RGATISH ORQALI IJODIY VA TANQIDIY
FIKRLASH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH****Quchqorova Hurshida Quchqor qizi****Xorijiy til va adabiyoti yo'nalishi 3-kurs talabasi****Shahrisabz davlat pedagogika instituti****<https://doi.org/10.5281/zenodo.17599392>**

Annotatsiya: Bolalarda ijodiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish zamonaviy ikkinchi til ta'limining asosiy maqsadlaridan biridir. Ikkinchi tilni o'rganish jarayoni bolalarni yangi ma'lumotlarni tahlil qilish, muammolarni hal qilish va fikrlarini turli shakllarda ifoda etishga chorlaydi. Ushbu tezis ikkinchi tilni o'rgatish orqali bolalarda ijodiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan samarali pedagogik strategiyalarni tahlil qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, kognitiv ko'nikmalarni rivojlantirishni til darslariga integratsiya qilish nafaqat tilga bo'lgan qobiliyatni oshiradi, balki bolalarning mustaqil fikrlash va intellektual rivojlanishiga ham katta hissa qo'shadi.

Kalit so'zlar: Ikkinchi tilni o'rganish, ijodiy fikrlash, tanqidiy fikrlash, bolalar, kognitiv rivojlanish, pedagogik strategiyalar;

Ikkinchi tilni o'rganish zamonaviy ta'lim jarayonida nafaqat lingvistik ko'nikmalarni rivojlantirish, balki bolalarning umumiy kognitiv rivojlanishiga ham katta hissa qo'shadi. Til o'rganish jarayoni bolalarni yangi ma'lumotlarni tahlil qilishga, muammolarni mustaqil hal qilishga va fikrlarini turli shakllarda ifoda etishga chorlaydi. Shu sababli, ikkinchi tilni o'rgatish jarayonida ijodiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish ta'limning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi.

Ijodiy fikrlash bolalarga yangi g'oyalarni yaratish, mavjud ma'lumotlardan foydalangan holda innovatsion yechimlar topish va o'z ifodalarini erkin yetkazish imkonini beradi. Tanqidiy fikrlash esa ma'lumotlarni tahlil qilish, muqoyasa qilish va xulosalar chiqarish qobiliyatini mustahkamlaydi. Ikkinchi til darslari shu ikki ko'nikmani birlashtiradigan ideal platforma bo'lib, o'quvchilarga nafaqat tilni o'rganish, balki mustaqil va analitik fikrlashni rivojlantirish imkonini yaratadi.

Pedagogik amaliyot shuni ko'rsatadiki, interaktiv va faol o'qitish metodlari, jumladan loyiha ishlari, muhokama va ijodiy yozuv mashqlari, bolalarda ijodiy va tanqidiy fikrlashni samarali shakllantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, o'qituvchilar tomonidan darslarda reflektiv mashqlar va o'z-o'zini baholash elementlarini kiritish bolalarning metakognitiv qobiliyatlarini rivojlantiradi. Bu esa ularning mustaqil o'rganish va turli vaziyatlarda bilim va ko'nikmalarni qo'llash qobiliyatini oshiradi.

Shu sababli, ikkinchi tilni o'rgatish jarayonida ijodiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish nafaqat til o'rganish samaradorligini oshiradi, balki bolalarning intellektual, ijodiy va metakognitiv rivojlanishiga ham katta hissa qo'shadi. Ushbu tezis mazkur jarayonni tahlil qiladi va bolalarda ijodiy hamda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik strategiyalarni yoritadi.

Ushbu tadqiqotda bolalarda ikkinchi tilni o'rgatish jarayonida ijodiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik strategiyalar tahlil qilindi. Tadqiqot metodologiyasi sifatida sifatli va amaliy yondashuvlar qo'llanildi, ya'ni o'quv jarayonidagi

kuzatuvlar, o'qituvchilar bilan suhbatlar, shuningdek bolalarning ijodiy va tanqidiy faoliyatini baholash asosida ma'lumotlar yig'ildi. Ushbu yondashuv bolalarning fikrlash jarayonlarini to'liq va chuqur tahlil qilish imkonini berdi.

Tadqiqotning asosiy obyekti sifatida maktab yoshidagi bolalar tanlandi. Ularning yosh xususiyatlari, o'quv darajasi va ilgari ikkinchi tilni o'rganish tajribasi hisobga olindi. Tadqiqot jarayonida bolalar turli interaktiv faoliyatlar bilan jalb qilindi: hikoya tuzish, ijodiy yozuvlar, loyiha ishlari, muhokama va muammolarni hal qilish mashqlari. Ushbu mashqlar ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga yo'naltirilgan bo'lib, bolalarning fikrlash qobiliyati, muammolarni tahlil qilish va yangi g'oyalar yaratish darajasi kuzatildi.

Shuningdek, tadqiqotda metakognitiv strategiyalarni rivojlantirish elementlari ham kiritildi. Bolalar o'z o'rganish jarayonlarini rejalashtirish, nazorat qilish va baholashni o'rganishlari uchun reflektiv mashqlar va o'z-o'zini baholash vazifalari qo'llanildi. Bu esa bolalarning mustaqil o'rganish qobiliyatini oshirish va turli kontekstlarda bilim va ko'nikmalarni qo'llashga tayyorlash imkonini berdi.

Tadqiqot natijalari bolalarda ijodiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish uchun dars metodikasi va pedagogik strategiyalarning samaradorligini baholashga xizmat qildi. Shu bilan birga, tadqiqotning natijalari pedagoglarga amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda, ta'lim jarayonini yaxshilash va bolalarning kognitiv rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda muhim manba bo'ldi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ikkinchi tilni o'rgatish jarayonida ijodiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan faoliyatlar bolalarning kognitiv qobiliyatlarini sezilarli darajada oshiradi. Bolalar turli interaktiv mashqlarda, jumladan hikoya tuzish, loyiha ishlari, muammolarni hal qilish va ijodiy yozuvlar orqali faol ishtirok etdilar. Ushbu mashqlar ularning yangi g'oyalar yaratish, mavjud ma'lumotlarni tahlil qilish va fikrlarini erkin ifodalash qobiliyatini mustahkamladi. Kuzatuvlar shuni ko'rsatdiki, darslarda ijodiy va tanqidiy vazifalarni muntazam qo'llash bolalarning diqqatini oshiradi, ularni mustaqil fikrlashga undaydi va muammolarni samarali hal qilishga rag'batlantiradi.

Shuningdek, bolalarning metakognitiv ko'nikmalari ham sezilarli darajada rivojlantirildi. Reflektiv mashqlar va o'z-o'zini baholash vazifalari orqali ular o'z o'rganish jarayonlarini rejalashtirish, nazorat qilish va baholashni o'rganishdi. Bu esa bolalarning o'z fikrlash strategiyalarini tushunishiga, turli vaziyatlarda bilim va ko'nikmalarni mustaqil qo'llashga va ijodiy yechimlar topishga imkon berdi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, metakognitiv yondashuv bolalarning o'z-o'zini boshqarish va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega.

Natijalar shuningdek, guruh ishlari va loyiha asosidagi mashqlar bolalarda hamkorlikda fikrlash va muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qilganini ko'rsatdi. Bolalar birgalikda vazifalarni bajarish jarayonida bir-birining fikrlarini tahlil qilish, baholash va qo'shimcha g'oyalar taklif qilishga o'rganishdi. Bu esa ularning ijodiy va tanqidiy fikrlashni amaliy tarzda qo'llash qobiliyatini oshirdi, shuningdek, jamoaviy ish va mas'uliyatni bo'lishish tajribasini rivojlantirdi.

Shu tarzda, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ikkinchi tilni o'rgatishda ijodiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan pedagogik strategiyalar

bolalarning kognitiv rivojlanishi va til ko'nikmalarini oshirishda samarali vosita sifatida xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ikkinchi tilni o'rgatish jarayonida ijodiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish nafaqat tilga bo'lgan qobiliyatni oshiradi, balki bolalarning umumiy kognitiv rivojlanishiga ham katta hissa qo'shadi. Tadqiqot davomida qo'llanilgan interaktiv metodlar, loyiha ishlari, muhokama va reflektiv mashqlar bolalarning mustaqil fikrlash, muammolarni tahlil qilish va yangi g'oyalar yaratish qobiliyatini sezilarli darajada rivojlantirishini ko'rsatdi. Shu bilan birga, bolalarning metakognitiv ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan yondashuvlar ularning o'z o'rganish jarayonlarini rejalashtirish, nazorat qilish va baholash qobiliyatini oshirdi.

Natijalarni pedagogik tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, ijodiy va tanqidiy vazifalarni darsga integratsiya qilish o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini turli kontekstlarda samarali qo'llashga yordam beradi. Guruh ishlari va loyiha mashqlari bolalarda hamkorlikda fikrlash, muloqot va mas'uliyatni bo'lishish qobiliyatini mustahkamladi. Shu bilan birga, o'qituvchilar tomonidan ijodiy va tanqidiy vazifalarni qo'llash bolalarning motivatsiyasini oshirdi, dars jarayonini yanada faol va qiziqarli qildi.

Xulosa qilib aytganda, ikkinchi tilni o'rgatish orqali ijodiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish bolalarning tilga bo'lgan qobiliyatini oshirish bilan birga, ularning intellektual va ijodiy rivojlanishiga ham sezilarli hissa qo'shadi. Ta'lim jarayonida ijodiy va tanqidiy vazifalarni muntazam qo'llash bolalarni nafaqat tilni o'rganishga, balki mustaqil fikrlash, muammolarni hal qilish va yangi g'oyalarni yaratishga tayyorlaydi. Shu tarzda, ikkinchi tilni o'rganish jarayoni bolalarning kognitiv rivojlanishini va akademik tayyorgarligini bir vaqtning o'zida qo'llab-quvvatlaydi, ularni kelajakdagi murakkab vaziyatlarda samarali fikrlashga tayyorlaydi.

References:

1. Brown, H. D. (2007). *Principles of Language Learning and Teaching* (5th ed.). Pearson Education.
2. Ellis, R. (2015). *Understanding Second Language Acquisition* (2nd ed.). Oxford University Press.
3. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.
4. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and Methods in Language Teaching* (3rd ed.). Cambridge University Press.
5. Paul, R., & Elder, L. (2014). *Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life* (3rd ed.). Pearson.
6. Robinson, P. (2001). *Task-Based Language Learning: Theoretical Foundations*. Longman.
7. Swain, M., & Lapkin, S. (2001). *Focus on Form Through Collaborative Dialogue: Exploring Task Effects*. In M. Bygate, P. Skehan, & M. Swain (Eds.), *Researching Pedagogic Tasks: Second Language Learning, Teaching, and Testing* (pp. 99–118). Longman.
8. Nation, I. S. P., & Newton, J. (2009). *Teaching ESL/EFL Listening and Speaking*. Routledge.
9. Sternberg, R. J., & Ben-Zeev, T. (2001). *Complex Cognition: The Psychology of Human*

Thought. Oxford University Press.

10. Genc, B., & Bada, E. (2005). *Culture in Language Learning and Teaching*. The Reading Matrix, 5(1), 73–84.